
 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-3-88-93>

 <https://orcid.org/0000-0001-6036-2829>

### **ХРИСТЕНКО Ольга Мирославівна**

кандидатка педагогічних наук, доцентка,  
доцентка катедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін,  
Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського  
*e-mail*: hrystenko@tdmu.edu.ua

УДК 378.15.31:17.022.1:378.6:61-057.875(045)

## **ІДЕЙНА СПАДЩИНА ВИДАТНИХ МЕДИКІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ЗВО**

*Аналізується, що в сучасних умовах війни, позначених низкою викликів (потреба надання якісних медичних послуг учасникам бойових дій, екстремальні умови професійної діяльності медиків на фронті, зростання проблем ментального здоров'я населення тощо) студенти медичних університетів потребують виховання відповідної системи цінностей.*

*Розглядається питання світоглядної спадщини видатних лікарів (Микола Пирогов, Теофіл Яновський, Іван Соколянський, Микола Амосов) як потенційного джерела формування системи цінностей сучасних студентів-медиків.*

*Визначено такі основні елементи цієї системи: людина, її природне право на життя, свободу; гідність людини, що виявляється у її моральності; душевна рівновага, мир; фізичне, психічне й духовне здоров'я людини в їх єдності; індивідуальна відповідальність як умова благополучного життя; індивідуальна відповідальність за здоров'я; здоровий спосіб життя (для фізичного здоров'я): фізична активність, поміркованість; духовні ресурси (духовне здоров'я) як рушійна сила, мотивація людини; професійна медична діяльність як джерело щастя; професіоналізм, добросовісність, совісність; емпатія; позитивне мислення, віра в добрі якості людей; повага до людини, її гідності, смиренність, здатність просити прощення; відповідальність за власну людяність; мислення як сенс життя; медична етика й моральність; здоров'я та соціалізація людей з особливими потребами.*

*Доведено, що аксіологічні ідеї представників медичної еліти України стосовно імплементації вищих (духовних) цінностей у сферу охорони здоров'я є актуальними, адже сучасні студен-*

*ти як майбутні медичні фахівці та й усе суспільство в Україні гостро потребують душевної рівноваги, стресостійкості, внутрішнього миру.*

*Підсумовано, що реалізація репрезентованої системи цінностей в освітньому процесі медичних ЗВО допоможе підвищити якість підготовки майбутніх фахівців, готових розв'язувати складні проблеми охорони здоров'я на основі комплексного підходу, інтегрального мислення, урахуваючи сутнісну природу людини як біологічної, духовної та соціальної істоти, яка потребує якісної медичної допомоги в широкому гуманістичному сенсі.*

**Ключові слова:** *система цінностей; моральні цінності; фізичне здоров'я; духовне здоров'я; медики; студенти; медичні заклади вищої освіти (ЗВО).*

**Постановка проблеми.** В сучасних умовах формування особистості майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я, позначених низкою викликів (пандемії; високий рівень ментальних, серцево-судинних та інших недуг серед дитячого й дорослого населення; гостра необхідність профілактики абортів, суїцидів, різних форм девіантної поведінки; потреба надання якісних медичних послуг особам з особливими освітніми потребами, учасникам бойових дій; екстремальні умови професійної діяльності медиків на фронті, у зв'язку з війною в Україні тощо) проблема творення і впровадження системи цінностей студентів медичних ЗВО постає більш, ніж гостро й актуально. Адже українство потребує зміцнен-

ня задля перемоги, миру й відбудови своєї держави у післявоєнний період; і незамінна особлива роль у цих процесах належить фахівцям сфери охорони здоров'я.

З метою якісної професійної підготовки майбутніх медиків, слід забезпечувати ціннісно орієнтований освітній процес у медичних ЗВО України. В контексті педагогічної науки проблема формування ціннісних пріоритетів майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я, зокрема, потребує дослідження історичного досвіду, що, зі свого боку, становить виховний потенціал для вираження й імплементації системи цінностей студентів медичних ЗВО відповідно до цілей вищої медичної освіти й актуальних потреб українського суспільства.

Ціннісна проблематика, була й залишатиметься у центрі уваги українських науковців (Г. Васянович, А. Вихрущ, О. Вишневський, Е. Заредінова, О. Невмержицька, Т. Пантюк, Н. Скотна, В. Скотний, О. Стасевська, М. Стельмахович, О. Сухомлинська, Н. Ткачова, М. Чепіль та ін.), які досліджують концептуальні засади розвитку цінностей у контексті філософії освіти, гуманітаризації вищої освіти, взаємозалежність цінностей із вихованням та культурною спадщиною нації, цінності в системі світоглядних пріоритетів української педагогіки тощо.

Актуальні питання гуманітаризації, власне, медичної освіти, формування громадянських, професійних цінностей в освітньому середовищі знаходимо і в працях зарубіжних учених, серед яких: Дж. Берджес-Пуйо (J. Berges-Puyo), Б. Берш (B. Bursch), Б. М. Голзер (B. M. Holzer), Дж. А. Дін (J. Deane), Г. Клуні (G. Clunie), Д.А. Каруфел-Верт (D.A. Carufel-Wert), С.Д. Петерсон (C.D. Peterson), А. Тейлор (A. Taylor) та ін.

Водночас, є потреба в підготовці узагальнюючих праць, які б репрезентували аксіологічні ідеї представників медичної науки й практики в історико-педагогічному контексті задля їх використання в освітньому процесі в сучасних медичних університетах.

**Мета статті** – за результатами аналізу ідейної спадщини видатних медиків, які працювали в Україні, визначити систему цінностей, актуальних для формування особистості сучасних студентів медичних ЗВО.

**Виклад основного матеріалу.** З огляду на особливості професії лікаря, предметом нашого дослідження є, власне, цінності здобувачів вищої медичної освіти з відповідним змістовим наповненням, завдяки чому їх можна самостійно репрезентувати в аксіологічному дискурсі. Адже, з одного

боку, цінності (людина, життя, здоров'я, безпека; доброчесність, відповідальність, милосердність тощо) є чи мають бути загальноприйнятними для всіх членів конкретного суспільства; водночас, у зв'язку з майбутньою професійною діяльністю студентів медичних ЗВО, цінності набувають специфічного змісту через розкриття їх окремих важливих аспектів, пов'язаних із завданнями сфери охорони здоров'я.

Наприклад, *людина* у системі цінностей майбутніх медиків постає як біологічна, соціальна й духовна істота, котра може потребувати якісної медичної допомоги, а для решти суспільства – це узагальнено громадянин; *життя як цінність* для різних соціальних груп також актуалізується в збірному контексті і значно рідше (нешчасні випадки, кримінальні злочини щодо особи, війна), порівняно з медиками, які покликані рятувати життя людини, нести відповідальність за прийняття рішень стосовно охорони материнства і дитинства, паліативної допомоги тощо; *цінність «здоров'я»* для громадян асоціюється через призму власного вибору способу життя, світоглядні переконання й ін., натомість для медиків – це одна з ключових цінностей, на реалізацію якої спрямовуються усі їхні ресурси, знання, уміння, адже саме медичні фахівці зобов'язані дбати про збереження, зміцнення, відновлення фізичного, психічного, духовного, соціального здоров'я пацієнтів і національного генофонду в цілому.

І студентам медичних ЗВО слід не лише обґрунтовувати сутнісну структуру цінностей, а й доводити, чому їхня імплементація є умовою професіоналізму в єдності з моральною відповідальністю фахівців сфери охорони здоров'я. Зокрема, в цьому вбачаємо доцільність дослідження теоретичних засад розвитку системи цінностей студентів як майбутніх медиків.

В контексті нашого дослідження ми використовуємо як базове поняття «система цінностей»; відтак, насамперед, зазначимо його внутрішню змістову структуру для розуміння результатів даної наукової праці.

Отже, система цінностей позиціонується у філософському дискурсі як внутрішній стрижень культури, єдина ланка всіх сфер духовного буття людства та форм суспільної свідомості. Як наголошує О. Стасевська, система цінностей, що характеризує певну культуру, є результатом тієї духовної праці, яку здійснює все суспільство, але насамперед, «еліта». Поняття «система цінностей» відображає той дієвий бік суспільної свідомості, що складається із різних компонентів: філософського, світо-

глядного, морального, естетичного тощо, і має синкретичний характер [1, с. 66].

Для педагогічної науки і практики система цінностей постає як ідейне ядро всього освітнього процесу, що має зорієнтувати й зорганізувати його учасників у спільний аксіологічний простір, поєднати його цілі та результати, що забезпечить якість вищої освіти, в тому числі, вищої медичної освіти. Відтак, і дане дослідження спрямоване на вивчення й залучення ідей представників медичної еліти до процесу творення системи цінностей сучасних студентів медичних ЗВО.

Отже, історичним надбанням з XIX ст. для сучасної медичної освіти й науки стала ідейна спадщина та практичний досвід Миколи Пирогова (1810-1881), який проживав значну частину свого життя в Україні, поєднуючи дві сфери діяльності: лікаря-хірурга та педагога.

Його система освітніх цінностей зосереджувалася у площині педагогічного традиціоналізму з акцентуацією на соціальну та релігійну педагогіку [2, с. 240]. Відтак, для М. Пирогова пріоритетним було обґрунтування цінності самої людини, її природного права на свободу, власні переконання тощо. Оскільки людина упродовж життя формує свій світогляд і це безпосередньо впливає на її вчинки, поведінку [3, с. 24].

Будучи прихильником суспільного прогресу, мислитель вбачав основне завдання педагогіки в розвитку почуття законності, правди і честі кожної особистості, яка живе у соціумі, поряд з іншими людьми; а «наріжним каменем» цивілізованого життя уважав моральність, пов'язану, головним чином, з поняттям гідності, що глибоко зберігається в душі кожної освіченої людини [див.: 2, с. 242–243].

Відтак, не дивно, що для М. Пирогова актуальним поставало питання пошуку освітніх цінностей у релігійному вихованні. На думку медика-педагога, саме в релігії присутній ідеал, який априорі необхідний для морального зростання особистості, оскільки моральність можна виховувати шляхом формування щирої любові до Бога або з огляду на «страх Божий» (в сенсі боязні зробити злочин, гріх, порушити божественний закон, заповідь Божу). Прикметно, що мислитель трактував любов до Бога як благодатне почуття, властивість людської душі, яка є понад релігійними догматами чи формальним сповіданням релігії [3, с. 124], що свідчить про її унікальну роль у системі цінностей морально зрілої особистості.

На переконання М. Пирогова, особливість релігійної моралі полягає в тому, що, на відміну від світської моралі (яка є мін-

ливою, зовнішньою, хоча й цілком законною), вона опирається на непорушну непогрішну благодатну внутрішню силу ідеалу Спасителя як «наріжного каменя» християнського вчення [3, с. 142]; і в цьому її сутність як форми існування вічних цінностей. Власне, мислитель зазначав про такі вищі цінності як блаженство, щастя та мир душі, до яких слід прагнути через віру в любов, молитву і сподівання на благодать Святого Духа [3, с. 158–15]. Такі міркування медика-педагога звучать особливо актуально, адже сучасна молода людина та й усе суспільство в Україні гостро потребують душевної рівноваги, стійкості, внутрішнього миру.

«Святий лікар» – так називали видатного терапевта й гуманіста Теофіла Яновського (1860-1928), уродженця Поділля, випускника Київського університету, який вдосконалював свій професіоналізм у інститутах Л. Пастера, Р. Вірхова, в клініках Е. Лейдена, Г. Куршмана. Впродовж 1905-1928 років Т. Яновський очолював кафедри терапії в Київському університеті й медичному інституті. Як зазначає дослідник Я. Ганіткевич, він був «славною лікарем-гуманістом» [4], для якого найвищою цінністю поставала людина, пацієнт з усіма потребами, проблемами, болями. Відтак, світогляд і життєдіяльність Т. Яновського є взірцем професіоналізму в єдності з гуманізмом, що «становить приклад високої етики і моральності для сучасних лікарів» [4].

Унікальну систему професійних цінностей медичних і педагогічних фахівців можемо простежити в науково-винахідницькій та організаційній діяльності Івана Соколянського (1889-1960), який походив з української козацької родини на Кубані та отримав світове визнання за свої досягнення в царині дефектології.

Для вченого професійними цінностями стали особливі потреби людей, які в контексті медичної термінології називаються сліпими та сліпоглухоніми, що підкреслює моральну вершину його покликання як науковця. І. Соколянський сконструював читальну машину для сліпих, а також винайшов оригінальну методику навчання сліпоглухонімих, яка їм дозволила здобувати освіту, навіть вищу, й отримала визнання в усьому світі [4].

Будучи професором, організатором і керівником Українського науково-дослідного інституту педагогіки, згодом організатором і першим директором Інституту дефектології в Харкові, І. Соколянський (який в 1933 р. зазнав репресій комуністичного режиму, а після 1939 р. змушений був виїхати з України та працював поблизу Москви в

школі-інтернаті для сліпоглухих дітей (Ганіткевич, 2009)), залишив добру традицію піклування про найбільш незахищених людей – осіб з особливими освітніми потребами, заради яких учені та практики в сфері медицини й корекційної педагогіки повинні здійснювати винаходи й надавати якісні медичні та освітні послуги.

Власне, предмет нашого дослідження передбачає акцентування уваги на специфічних аспектах змісту цінностей студентів медичних ЗВО відповідно до професійної орієнтації майбутніх лікарів. Тому, аналізуючи аксіологічні ідеї видатних медиків, наведемо конкретні приклади, звернувшись до наукової, творчої спадщини Миколи Амосова (1913-2002), якому судилося жити і творити більшість свого життя у радянський період і лише одинадцять років у час Незалежності України. Але, незважаючи на це, мислитель здійснив вагомий самобутній внесок у процес побудови демократичного суспільства, як це може робити медик, учений, громадський діяч.

Отже, М. Амосов, видатний кардіохірург, основоположник біокібернетики, учений, письменник, філософ, був репрезентатором прогресивних аксіологічних ідей у царині медицини, а його ім'я стало «символом перемоги людини над собою та обставинами тогочасного життя, вірності служіння своєму покликанню» [5, с. 17].

Вивчаючи його погляди, простежуємо, що він указує на тісний зв'язок фізичного, психічного та духовного здоров'я людини, особливу цінність її духовної сили й, водночас, недостатнє визнання та застосування психотерапії медичними фахівцями усіх спеціалізацій («у цілому плацебо блискуча ілюстрація до значення психіки у хворобах. А також – свідчення про важливість психотерапії. Лікують не ліки, а лікар» [6]).

За результатами аналізу творчої спадщини вченого, можемо говорити про своєрідну систему цінностей сфери охорони здоров'я М. Амосова, яку унікальний за своїми талантами медик-мислитель репрезентував сучасникам, а також майбутнім поколінням (табл. 1).

Таблиця 1

Система цінностей сфери охорони здоров'я за М. Амосовим [7; 8; 9]

Цінності	Висловлювання Миколи Амосова
<i>Цінності пацієнта</i>	
Індивідуальна відповідальність як умова благополучного життя	Не сподівайтесь, що лікарі зроблять вас здоровими. Вони можуть врятувати життя, навіть вилікувати хворобу, але лише підведуть до старту, а далі, щоб жити надійно, вчіться покладатися на себе.
Індивідуальна відповідальність за здоров'я	Лікарі лікують хвороби, а здоров'я і довголіття треба добувати самому – тренуванням.
Здоровий спосіб життя (для фізичного здоров'я): фізична активність, поміркованість	Якби людина дотримувалася правильного способу життя, тобто режиму обмежень і навантажень (щоденна гімнастика, біг підтюпцем і обмеження харчування), то старість повинна б відступити набагато далі.
Духовні ресурси (духовне здоров'я) як рушійна сила, мотивація людини	Наскільки велика сила людського духу! Дивись на нього і дивуєшся: в чому душа тримається, а він мріє, працює, ніби перед ним – вічність...
<i>Цінності лікаря</i>	
Професійна медична діяльність як джерело щастя	«Я бачив небо!» Хірургія дала мені такі пристрасті, яких не може дати ніщо інше.
Професіоналізм, добросовісність, совісність	Залишається тільки одне – працювати... Вчити хірургів, щоб робили добре й чесно.... Сумління – ось мій головний суддя.
Емпатія	Мені хочеться втішити її (маму пацієнтки. – О.Х.), витерти сльози. Або поплакати разом з нею.
Позитивне мислення, віра в добрі якості людей	Люди хороші. Хо-ро-ші. Потрібно говорити це завжди. Інакше важко жити.
Повага до людини, її гідності; здатність перепрошення	Не завжди можна втриматися, щоб не образити людину несправедливо, але завжди можна попросити пробачення.
Індивідуальна відповідальність за людяність	Іноді раптом починаєш сумніватися в самому собі. Особливо небезпечні – успіхи і влада.

Для студентів медичних ЗВО особливо актуально звучить теза М. Амосова про те, що професійна медична діяльність є (має бути) джерелом задоволення для лікаря, фактично, однією з головних цінностей його життя, бо лише так можна здійснити своє покликання.

Отже, зміст цінностей майбутніх медиків мислитель розкриває через:

- 1) професіоналізм, добросовісність і совісність (свою місію, зокрема, вбачав у тому, щоб навчити молодих хірургів робити роботу добре й чесно, слухаючи совість);
- 2) доброту і благородність, позитивне мислення, віру в добрі якості людей, емпатію.

тію (так, М. Амосов глибоко, сердечно переживав біль і страждання людей, пацієнтів і їхніх родин, обумовлені нерідко невеликовими недугами, летальними випадками тощо [7]);

3) профілактику (як турботу про «здоров'я здорових», ключ попередження хвороб);

4) повагу до людини (як ушанування людської гідності, здатність просити пробачення, не зазнаватися перед людьми) тощо.

У центрі уваги вченого завжди перебуває пацієнт (людина, її здоров'я, життя) та лікар (його професійна діяльність, зокрема, сприйняття інших людей, ставлення до пацієнтів тощо). Цікаво, що будучи лікарем, М. Амосов підкреслює незамінну самостійну роль людини як пацієнта в процесі одужання та збереження здоров'я. Так, у контексті зміцнення чи відновлення фізичного благополуччя медик виокремлює фізичну активність (рух) та поміркованість (насамперед, у їжі) як цінності здоров'язбереження.

Спостерігаємо й позитивну установку медичного фахівця, яку М. Амосов артикулює в цінностях праці (як одного з чинників щастя), власне, професійної медичної діяльності (як джерела задоволення для лікаря), доброти, людяності, віри в добрі якості людей тощо. При цьому, мислитель не абсолютизує людську природу, а старатися досягнути істини внутрішньої сутності людини, що розкривається якраз у важких обставинах, виявляючи як цінності (героїзм), так і антицінності, які він асоціює з чимось неприємним.

Звертаючи увагу на негативні риси людини, власне, пацієнта, М. Амосов виокремлює конкретні антицінності, наприклад, зловживання недугою. Медик зізнається: скільки доводиться бачити людей, що пішли у хворобу! Вони носять її, як коштовність, як виправдання всіх своїх невдач в житті, як підставу вимагати в оточуючих жалості і поблажливості [8]. І така позиція викликає в лікаря неприємні враження.

Отже, бачимо, як поняття «цінність» розкривається через зміст цінностей, що конкретизує його, наповнює і увиразнює. Зокрема, й наведений приклад зі творчої спадщини М. Амосова підтверджує необхідність її вивчення теперішніми та майбутніми студентами медичних ЗВО, щоб вони могли краще розуміти зміст цінностей справжнього лікаря.

Стосовно, власне, цінностей студентів, майбутніх медиків, безпосередній інтерес становлять аксіологічні ідеї видатних представників медичної науки, сфери охорони здоров'я. Так, у науковій, публіцистичній,

творчій спадщині М. Амосова неординарно переплелися біологічні, медичні, соціологічні і філософські проблеми [9, с. 19]. Академік Я. Яцків пише в своїх спогадах, що Микола Амосов як мислитель працював і над проблемами державного розвитку України. Скажімо, в 1995 р. на зібранні Української асоціації Римського клубу М. Амосов виступив з доповіддю про причини й шляхи подолання болючих проблем становлення української демократії.

У контексті його доповіді можемо простежити базові громадянські цінності, які, на думку вченого, мали б забезпечити стабільність України як самостійної цивілізованої держави: 1) віра 60-ти відсотків населення в ідею; 2) душевний комфорт у 60-ти відсотків населення; 3) повага до влади та законів; 4) права людини; 5) особиста безпека; 6) достатня мораль; 7) соціальна допомога тощо [10, с. 18].

Як бачимо, М. Амосов надавав суттєвого значення духовним засадам розвитку суспільства – вірі, ідейній натхненності людей, їхньому психологічному здоров'ю («потрібно шукати резерви у власній психіці» [9]) та моралі, що вказує на їхню цінність як для окремої особи, так і для народу в цілому. Тому процес формування системи цінностей сучасних студентів медичних ЗВО варто будувати на таких міцних підвалинах, про які зазначає, справді, один із унікальних моральних авторитетів медицини в Україні Микола Амосов.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Результати аналізу аксіологічних ідей на прикладах світоглядної позиції і професійної діяльності видатних медиків підтверджують, що актуальним для формування особистості сучасних медичних фахівців є розуміння та виховання таких цінностей: людина, її природне право на життя, свободу; гідність людини, що виявляється у її моральності; душевна рівновага, мир; фізичне, психічне й духовне здоров'я людини в їх єдності; самовідповідальність як умова благополучного життя; самовідповідальність за здоров'я; здоровий спосіб життя (для фізичного здоров'я): фізична активність, поміркованість; духовні ресурси (духовне здоров'я) як рушійна сила, мотивація людини; професійна медична діяльність як джерело щастя; професіоналізм, доброчесність, совісність; емпатія; позитивне мислення, віра в добрі якості людей; повага до людини, її гідності, смиренність, здатність просити пробачення; самовідповідальність за власну людяність; мислення як сенс життя / щастя; медична етика й моральність; здоров'я та соціалізація людей з особливими потребами.

Репрезентовані вартості, ураховані при формуванні системи цінностей студентів медичних ЗВО, сприятимуть підготовці майбутніх фахівців, здатних вирішувати складні проблеми охорони здоров'я в Україні, що вимагають комплексного підходу, інтегрального мислення, опертя на фундаментальні основи буття людини як біологічної, духовної та соціальної істоти, яка потребує якісної медичної допомоги в широкому гуманістичному сенсі.

#### Список бібліографічних посилань

1. Стасевська О.А. Система цінностей як основа буття сучасного українського суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*, 2014. Вип. 1 (20). С. 62–76.
2. Невмержницька, О.В. Аксиологічні виміри вітчизняного освітнього простору: монографія. Дрогобич, 2013. 490 с.
3. Пирогов Н.И. Вопросы жизни. Дневник старого врача. Иваново, 2008. 427 с.
4. Ганіткевич Я. Внесок українських лікарів у світову медицину. *Наукове товариство ім. Шевченка: Он-лайн-журнал Товариства*. 2009, 4 липня. URL: <https://ntsh.org/content/vnesok-ukrayinskih-likariv-u-svitovu-medicinu>
5. Микола Михайлович Амосов. *Світогляд*, 2020. № 4(84). С. 17. URL: <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2020/09/200922143810274-2499.pdf>
6. Амосов М.М. Світ тіла ... і медицина. *Микола Амосов. Світогляд*. 1997. URL: <http://icfst.kiev.ua/amosov/book/360>
7. Амосов М.М. Думи і серце. *Микола Амосов. Світогляд*. 1967/2013. URL: <http://icfst.kiev.ua/amosov/book/142>
8. Микола Амосов про тіло і душу: 11 правил життя. *depo.ua*. 2014, 6 грудня. URL: <https://www.depo.ua/ukr/life/nikolay-amosov-o-06122014000500>
9. Трахтенберг І. Епоха Амосова. *Світогляд*, 2020. № 4(84). С. 19–24. URL: <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2020/09/200922143810274-2499.pdf>
10. Яцків Я. Спогади про М. М. Амосова. *Світогляд*, 2020. № 4(84). С. 18. URL: <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2020/09/200922143810274-2499.pdf>

#### References

1. Stasevska, O. A. (2014). The values system as the basis of modern Ukrainian society. *Bulletin of the National University "Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine"*, 1 (20): 62–76. [in Ukr.].
2. Nevmerzhtitska, O.V. (2013). Axiological dimensions of the national educational space: monograph. Drohobych. 490 p. [in Ukr.].
3. Pirogov, N. I. (2008). Questions of Life. Diary of an old doctor. Ivanovo, 427 p. [in Rus.].
4. Ganitkevich, Ya. (2009, July 4). Contribution of Ukrainian doctors to world medicine. *Shevchenko Scientific Society: Online-journal of the Society*. Retrieved from <https://ntsh.org/content/vnesok-ukrayinskih-likariv-u-svitovu-medicinu> [in Ukr.].
5. Mykola Mykhailovych Amosov. (2020). *Worldview*, 4(84): 17. Retrieved from <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2020/09/200922143810274-2499.pdf> [in Ukr.].
6. Amosov, M.M. (1997). The world of the body... and medicine. In *Mykola Amosov. Worldview*. Retrieved from <http://icfst.kiev.ua/amosov/book/360> [in Ukr.].
7. Amosov, M.M. (1967/2013). Thoughts and heart. In *Mykola Amosov. Worldview*. Retrieved from <http://icfst.kiev.ua/amosov/book/142> [in Ukr.].
8. Mykola Amosov about body and soul: 11 rules of life (2014, December 6). *depo.ua*. Retrieved from <https://www.depo.ua/ukr/life/nikolay-amosov-o-06122014000500> [in Ukr.].
9. Trachtenberg, I. (2020). The Epoch of Amosov. *Worldview*, 4(84): 19–24. Retrieved from <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2020/09/200922143916494-2093.pdf> [in Ukr.].
10. Yatskiv, Ya. (2020). Memories of M.M. Amosov. *Worldview*, 4(84): 18. Retrieved from <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2020/09/200922143810274-2499.pdf> [in Ukr.].

#### KRYSTENKO Olga

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of Higher School Pedagogy and Social Sciences Department, I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

#### IDEOLOGICAL HERITAGE OF FAMOUS DOCTORS AS THE SOURCE OF FORMING OF THE VALUES SYSTEM OF STUDENTS OF MEDICAL UNIVERSITIES

**Summary.** Introduction. In modern conditions of war time, characterized by a number of challenges (the need to provide quality medical services to combatants, extreme conditions of the professional activity of doctors at the front, the growth of mental health problems of the population, etc.), students of medical universities need to be educated in an appropriate system of values.

**Purpose.** The paper examines the issue of the ideological heritage of outstanding doctors (Mykola Pirogov, Teofil Yanovskyi, Ivan Sokolyanskyi, Mykola Amosov) as a potential source of forming of the values system of modern medical students.

**Results.** The following main elements of this system have been defined: a human, his/her natural right to life, freedom, the dignity of a person, which is manifested in his/her morality; mental balance, peace; physical, mental and spiritual health of a person in their unity; individual responsibility as a condition for a prosperous life; individual responsibility for health; healthy lifestyle (for physical health); physical activity, abstinence; spiritual resources (spiritual health) as a driving force, human motivation; professional medical activity as a source of happiness; professionalism, integrity, conscientiousness; empathy; positive thinking, belief in the good qualities of people; respect for a human, his/her dignity, humility, the ability to ask for forgiveness; responsibility for one's own

humanity; thinking as the meaning of life; medical ethics and morality; health and socialization of people with special needs.

**Originality.** It has been proven that the axiological ideas of representatives of the medical elite representatives of Ukraine regarding the implementation of higher (spiritual) values in the field of health care are relevant, because modern students as future medical professionals and the entire society in Ukraine urgently need mental balance, stress resistance, and inner peace.

**Conclusion.** The implementation of a representative values system into the educational process of medical higher education institutions will help to improve the quality of training of future specialists, who will be ready to solve complex health care problems using an integrated approach, integral thinking, taking into account the essential nature of a person as a biological, spiritual and social being who needs high-quality medical care in a broad humanistic sense.

**Keywords:** value system; moral values; physical health; spiritual health; doctors; students; medical institutions of higher education.

Одержано редакцією 05.08.2023  
Прийнято до публікації 23.08.2023